



*Minnen från Nyhyttans kurort
Vår vinter 1947*

*Glimtar från de första åren av
adventisternas verksamhet i Sverige*

Tauno Kärkkäinen

NYHYTTANS KURORT

***SEDD UR EN 19-ÅRIG POJKES SYNVINKEL DÅ HAN KOM
DIT FRÅN DET EFTERKRIGSTIDA FINLAND***

FÖRORD

Den framlidne finska kompositören Veikko Lavi har sagt, att varje människa är värd en sång. Alla har vi vår egen levnadshistoria att berätta. Efter den förbibusande ungdomen och efter de brådsakande åren i arbetslivet, i skymningen av livets afton när all stress av arbete och skyldigheter ligger bakom, då är det en glädje att kunna lugna ner sig och tänka tillbaka på det liv man har levt: dess rikedom, dess glädje och dess sorg.

Jag tackar Herren för det liv han har gett mig. Jag är tacksam även för många av mina närmaste och för det färgrika och intressanta liv, som har förunnats mig. Jag har fått bo och arbeta i fem olika länder och fått göra bekanskap med människor och deras liv i olika kulturer runt om i världen. Jag har fått göra reseskildringar från mina resor, även i bokformat. De flesta av dem har publicerats avkortade i våra församlingstidskrifter.

Den första utlandsresan gjorde jag till Sverige från det krigshärjade Finland år 1947. I början på våren arbetade jag vid Nyhyttans kurort ägd av Adventkyrkan.

När jag år 2008 efter 60 år återvände till Nyhyttan, fick jag lust att skriva ner några minnen om vardagslivet från den tiden på Nyhyttan.

Till att börja med berättar jag om mitt eget liv och om de förhållanden som rådde i Finland. Till slut gör jag en snabb överblick över adventiströrelsens ankomst till Sverige och grundandet av Nyhyttans kurort.

När jag arbetade i Nyhyttans matsal var mina närmaste arbetskamrater Kristina Andersson från Sverige och Bjarne Nordnes från Norge. Trots att jag inte har träffat någondera av dem personligen på över 60 år, minns jag dem med både värme och tacksamhet. Med en speciell tanke på dem har jag samlat in några minnen i denna enkla skildring.

På grund av mina svaga kunskaper i svenska då och på grund av min korta vistelse där, blev bekanskapen med många bland personalen och med själva anstalten bristfällig, men med tacksamhet minns jag tiden jag fick tillbringa i Nyhyttans hägn.

Tammerfors i februari 2009

Tauno Kärkkäinen

FRÅN DET FATTIGA FINLAND TILL DET RIKA SVERIGE

På väg till Stockholm

Vassa isklumpar slog mot den lilla M/S Bore båtens sidor när hon plogade sig genom det isiga havet på väg från Åbo hamn till Stockholm. Året var 1947 i februari. En 19-årig enkelt klädd pojke sökte sovplats i båtens blygsamma allmänna utrymmen. Han höll ett vaksamt öga på sin pappersväska.

Jag var på min första utlandsresa till Sverige. Meningen var, att först arbeta på Nyhyttans kurort i Järnboås, sedan kolportera och därefter fortsätta studera på seminariet i Ekebyholm i Rimbo på hösten 1947. Förra sommaren hade jag betalat alla mina studieskulder i Toivonlinna och skaffat tillräckligt med pengar för den här resan. Hyttplats hade jag inte råd med. Visserligen hade den finska krigstida marken då inget värde alls i Sverige. En liten summa kunde jag växla till mig på båten i alla fall så att jag kunde komma vidare i Sverige, inte mer än så.

Det politiska läget i Finland var mycket ostabilt. Presidenten och en grupp regeringsmedlemmar från krigstiden satt i fängelse på begäran av Sovjetunionen anklagade för krigsförbrytelser. Man letade efter skyldiga i en affär som handlade om att gömma vapen. Porkkala område, som till största delen var bebott av svenskspråkiga, var bemannat av Sovjetunionen vars tunga artilleri var endast ett ”stenkast” från huvudstaden Helsingfors. Närmare hundratusen man hade stupat i kriget, bland dem min äldre bror. Sovjetunionen krävde Finland på krigsskulder under flera års tid. Dessa skulder översteg årligen Finlands nationalbudget. Såsom pressen då konstaterade, var det nästan omöjligt att få utresetillstånd från Finland om man inte kunde lägga fram ett tillräckligt bra bevis för sin ansökan. Trots detta, strävade många av Toivonlinnas före detta elever efter att kunna fortsätta sina studier antingen vid Ekebyholm eller vid vårdbranschen i Hultafors. Jag hade bett rektorn på Ekebyholm om ett betyg på att jag hade blivit accepterad som elev vid seminariet i Ekebyholm. Tack vare detta betyg kunde jag ansöka om uppskov från militärtjänsten och om utresetillstånd till Sverige redan i början av året 1947.

Efter en orolig natt på den gungande lilla båten kom vi fram på morgonen. I Stockholm anlade båten vid Skeppsbrons hamn som ligger alldeles vid det kungliga slottet där finlandsbåtarnas terminal låg på den tiden. Därifrån var det bara ett gångavstånd till Tunnelgatan (numera Olof Palmesgatan) där den svenska unionens huvudkontor och bokförlag befann sig. Administrativt låg både den svenska och den finska adventkyrkan under samma union. Unionens dåvarande ledare, pastor Aarne Rintala jobbade i samma fastighet.

Varornas underland

För en ung pojke, som kom från det krigshärjade och sargade Finland och som saknade till och med de viktigaste förnödenheterna, var det vackra Stockholm med alla sina varor som ett varornas underland. För att inte tala om alla exportvaror, frukter, russin, plommon, som vi inte sett till på årtal! Även våra egna äppelträd hade frusit under vinterkrigets hårda köld så det fanns knappast ens äpplen att få tag på. I skyltfönstren såg vi ljuvliga delikatesser: choklad, karameller och mycket annat, som vi bara hade drömt om. Vi var klädda i våra bästa kläder, men när stockholmsborna klädde sig i stiliga kläder av god kvalitet, såg man redan långt ifrån skillnaden mellan dem och oss med våra nötta kläder och slitna skor.

Endast de som utförde fysiskt eller smutsigt arbete använde sig av jeans – och även då endast när de arbetade. Detta i Stockholm.

Redan långt ifrån kände vi doften av frukt och bakelser när affärerna öppnade sina dörrar på morgonen. Vi räknade våra respengar och kunde köpa något smått för de pengar som blev över. Men sedan var det dags att skynda sig till Tunnelgatan.

Kosan mot Järnboås

Efter att jag hade stannat en stund på unionens kontor, följde pastor Rintala mig till Stockholms Östra järnvägsstation (stationen och järnvägsspåret har inte funnits kvar på flera decennier). Därifrån gick det tåg till Örebro. Jag hade lärt mig svenska i skolan så jag klarade av resan bra ensam. Februariidagen hade blivit en sen kväll när jag kom fram till Örebro. Därifrån hittade jag en buss som tog mig tryggt fram till Nyhyttan.

Som servitör på kurorten

Trots den sena kvällen blev jag vänligt mottagen på Nyhyttan och jag fick en rejäl, mångsidig måltid i mig. Jag fick bostad i den så kallade Gröna Villan och blev rumskamrat med en dansk snickare. Ett par dagar fick jag bara vila och äta. Sedan fick jag bli servitör. Min uppgift var att bära serveringsbrickor till gästrummen. Om morgonen var det ett dussintal brickor och till lunchen hälften färre. Någon riktig servitör blev det nog aldrig av mig, för jag var ganska blyg och dessutom var mina språkkunskaper inte så bra i början. Därför blev mina viktigaste uppgifter att duka bord och föra bort disk. Det fina med att bära brickor var, att man ibland fick ”drickspengar” trots det att man hade uppmanat gästerna att ge dem till personalens gemensamma kassa. Vi som kom från de krigsdrabbade länderna gjorde inte någon samvetsfråga av denna sak om vi nu fick tillfälle att få litet extra på lönen emot reglerna. Då och då kunde man få några kronor. En gång gav en vänlig gäst mig 50 kronor och jag kunde köpa mig mitt första armbandsur. Lönen var blygsam i förhållandet till kronans värde då: 70 – 85 kronor i månaden. Dessutom hade vi helpension. Dessa summor gällde dem som på den tiden började arbeta på kurorten.

Vi var fyra som jobbade i matsalen: fyrtioåriga Anna Ringman, lätt haltande, söta Kristina Andersson, Bjarne Nordnes från Norge och jag. Vi tre sistnämnda var alla under 20 år. När Anna begav sig på semester fick vi för oss, att vi egentligen inte saknade Anna. Så vi tre gick till kamrer Zernens kontor och upplyste honom om att vi klarar av vårt jobb vi tre tillsammans. När Anna återvände från semestern fick hon börja arbeta som städerska.

Appelsinförsändelse till Toivonlinna

När jag hade njutit av rikliga måltider och ibland fått en appelsin att äta, kom jag att tänka på eleverna i Toivonlinna som aldrig under sina skolår (1942 – 1946) ens hade sett en appelsin. När situationen fortfarande var oförändrad i landet 1947, ordnade jag med personalens medverkan en insamling som möjliggjorde en appelsinförsändelse till alla elever i Toivonlinna. Gåvan var mycket välkommen och tackbrevet från eleverna och skolhemmets ledare kom omedelbart.

BEKANTSKAP MED VÅRDANSTALTEN OCH PERSONALEN

Nyhyttan var en trivsamt vårdanstalt i kristen anda. Både gästerna och personalen trivdes där. På den tiden kunde kurorten ta emot 80 gäster på vintern och 100 gäster på sommaren. Förutom andra utländska arbetare fanns på Nyhyttan även ett dussin finländare bland personalen. Tiden flöt bekvämt och mina språkkunskaper i svenska blev så pass bra, att jag lätt kunde kommunicera och prata om vardagliga saker och ting. Men min syster Lempi var hela tiden i mina tankar, för hon hade insjuknat i en obotlig lungtuberkulos. Även till henne kunde jag skicka frukter och någonting annat hon önskade sig. Det gjorde henne glad.

När jag hade lärt mig bättre svenska, hade jag möjlighet att stifta bekantskap även med den övriga personalen. På Nyhyttan, även som på adventkyrkans anstalter i övrigt, arbetade en del av personalen i tiotals år på olika ställen i olika uppgifter. Till exempel Maria Fågel hade jobbat i nio år som lärarinna i skolan som tidigare hade funnits på Nyhyttan. Sedermera skötte hon om chefsjobbet på Nyhyttans kurort, fast jag vill minnas, att det var Maria Lind som mestadels skötte den tjänsten.

Man brukar säga, att ett bageri känns igen på dess dofter. Detta stämde bra även i Nyhyttan. Redan i Stockholm fick vi uppleva den underbara doften som kom från konditorier, men först i Nyhyttan fick vi möjligheten att njuta av bakverken. Som kurortens bagare fungerade den tyskfödde Alfred Schöne. Även hans bakverk både doftade och smakade gott. Visserligen fick personalen nöja sig med litet enklare produkter, men gott var det i alla fall. De riktiga delikatesserna var endast för gästerna, men ibland fick vi smaka av det som blev över. Vi som hade fått lida av fattigdom och hunger under krigstiden njöt och åt av hjärtans lust de delikatesser som bjöds åt oss. Ett par gånger kunde Bjarne och jag ordna en fest dit vi även inbjöd några flickor att komma med. Köket gav oss choklad, mjölk och bakverk. Det behövdes ingenting annat och festen var lyckad. Av flickorna minns jag att åtminstone Kerstin Hedager och en annan danska var med. Vi hade riktigt roligt och ingen tänkte på risken att gå upp i vikt. Senare gifte sig Kerstin Hedager med John Muderspach. Efter många arbetsår i Skodsborg och i Afrika blev John ekonomichef vid Trans-Europeiska Divisionen. Själv nådde jag aldrig så högt, men jag fick arbeta i Afrika och senare blev jag biträdande ekonomichef och revisor vid samma Division.

Vi bodde i samma villa tillsammans med de tidigare nämnda flickorna. En gång ville vi, Bjarne och jag, reta flickorna litet. Det hände att flickorna hade glömt nyckeln i dörrlåset till deras rum. Bjarne hittade på att duscha litet vatten på deras sängkläder. Dörren till vårt eget rum låste vi ordentligt. Men vi visste inte om, att samma nyckel som gick till wc-dörren även passade till vårt dörrlås. Däremot kände flickorna till det och de blötte ner våra sängkläder i sin tur. Samhörighetsandan bland personalen på Nyhyttan var jättefin och enligt mitt tycke representerade anstalten på ett positivt sätt de principer som vår kyrka alltid har varit mån om.

Eget armbandsur

På grund av Nyhyttans avlägsna läge, hade man en egen taxichaufför: Andreas Johansson, som utövade sitt yrke som egen företagare på området. Behovet av taxins tjänster var stort när gästerna skulle transporteras. På sidan om sin huvudsakliga sysselsättning utövade han även sidobusiness i mindre format, bland annat sålde han armbandsur. Under krigsåren var det väldigt svårt att få tag på klockor. Min egen dåtida klocka var så anspråkslös att min skolkamrat Ylermi

Määttänen skojade och menade att i den fanns bara två muttrar i kors! Tillsammans med Bjarne köpte vi oss var sin bra klocka. När försäljaren försäkrade oss om att klockorna var vattentäta, måste vi naturligtvis testa dem. Andreas blev inte så glad över att få höra om testet men som tur var, klarade klockorna av det!

Värpning med hjälp av hornmusik

Kurorten hade även ett hönshus som låg nedanför en backe. Den ansvarige för hönshuset var en äldre änkeman, som hette Otto Zachirsson. Han var en musikalisk och aktivt kristen man, men när det gällde skötseln av hönsen, hade han sina egna idéer. Varje morgon blåste han horn för sina hönor i den tron, att de skulle värpa mera när de fick lyssna till hans hornmusik.

Jag ägde ingen cykel men av Otto fick jag köpa en röd ungdomscykel, som jag hade användning för senare när jag jobbade som kolportör med bokförsäljning. Strax efter det att jag hade lämnat Nyhyttan, gifte sig Otto med Minna Palmqvist som arbetade i köket. Otto var en humoristisk och riktigt skojig man. Det berättas – inte vet jag om det verkligen är sant – att han direkt efter vigselseremonin drog fram en levande kyckling ur sin ficka!

Zachirsson var psykiskt en stabil man. Vad som än hände, kunde ingenting rubba honom ur balansen. Man kan få en bild av hans lugna karaktär, som hade tendens för fatalism, i samband med följande händelse. Efter att jag hade lämnat Nyhyttan fattade hönshuset eld och brann ned helt och hållet utan att man kunde släcka elden. Hönorna försökte rädda sig bäst de kunde. En stor del av dem klarade sig dock inte, utan dog i lågorna. Trots detta tappade Otto aldrig fattningen, utan satte sig på backen mitt emot det nedbrända hönshuset och började sjunga ”Tack, o Gud, för vad som varit.”

Arbetare från läkare till bagare

En anstalt som Nyhyttan var av den storhetsklassen, att man hade behov av många slags arbetare. Ett av yrkena representerades av fastighetsskötarna. Den ansvarige fastighetsskötaren var Axel Käller, en yrkeskunnig mångsysslare, sympatisk och omtyckt av sina medarbetare. Han hade även en sjuårig son, som hette John. John var smart och liten till växten. Han var intresserad av allting och var med nästan överallt. Han hjälpte gärna till med allting även då när man inte var i behov av hans närvaro. Men så har det väl alltid varit med pojkar i den åldern. John var mycket observant när det gällde människor och händelser och många saker lade han på minnet. Han bor fortfarande kvar på området nära Nyhyttan och han berättade, att han mindes mig ända sedan 60 år tillbaka i tiden. Jag hade tillfälle att träffa honom under en veckas tid i somras, och jag hade en utmärkt guide i honom under denna tid, när vi tillsammans kunde minnas de gångna tiderna på Nyhyttan.

Som kurortsläkare arbetade två läkare vid sidan om sina ordinarie tjänster som de hade i Nora. Dessa läkare hette Ossian Björkqvist och Axelsson. Översköterskan hette Dagny Lind, dotter till den tidigare nämnda Maria Lind. Hennes syster jobbade som missionsarbetare i Etiopien, liksom många andra av kyrkans medarbetare.

Som ansvarig badmästare i den år 1933 byggda badanläggningen jobbade Tage Lindgren. Han stod för alla behandlingar på den avdelningen och medverkade till gästernas trivsel på kurorten.

I början av året var kurorten ännu inte ansluten till det kommunala elnätet. En stor del av den nödvändiga elektriciteten fick kurorten från Rast-strömmens kraftstation. De enskilda villorna på området hade inget centralvärmesystem, utan uppvärmningen sköttes skilt för sig av varje villa. Under de kallaste dagarna bar Oskar Ullmark stora lyktliknande oljelampor in i rummen.

Som kurortens kamrer verkade Nil Zerne, som med växlande framgång även arbetat som missionsarbetare i Egypten. Hans närmaste medarbetare var den alltid hjälpsamme och vänlige Algot Ericsson.

Som jag hänvisade till tidigare, fanns det en grupp utländska arbetare bland personalen. Innan jag kom till Nyhyttan, fanns där två personer från Finland som jag speciellt vill nämna. Dessa var Elsa Luukkanen och Aino Lehtoluoto. De skötte om anstaltens städarbete men höll också brinnande andliga möten i Nyhyttan.

Andan på kurorten var fin och församlingslivet var livligt. Vi hade en egen kör där även Kristina var med. Bagaren Alfred Schöne höll allmänna andliga möten. Den ansvariga för morgonandakten, Nanna Karlsson, blev något irriterad över Alfreds bristfälliga språkkunskaper.

Järnhaltigt källvatten

Till badgästernas trivsel på kurorten bidrog förutom det vackra omväxlande landskapet och behandlingarna, ett mineralvatten som anstalten rekommenderade. Källan till detta vatten låg vid ån. Under de första åren när man inte kände till de kemikaliska termerna, rekommenderades vattnet från denna källa som "radioaktiv hälsodryck". Området runt Nyhyttan var mycket järnhaltigt vilket förklarar kvaliteten på källvattnet.

Egen dagligvaruhandel

Nyhyttan låg avsides från kommunens centrum. Därför hade man en egen dagligvaruhandel i byn. Den låg litet utanför själva Nyhyttan, nedanför backen snett mitt emot skolan. Det var en riktigt gammaldags varuhandel som hade nästan allting man behövde. Ägaren var en äldre kvinna som hade hjälp av en man när tunga varor skulle lyftas. För oss ungdomar var det bekvämt att gå dit och handla litet smått och gott. En gång fanns där ett par lätta svarta herrskor till salu. Eftersom de råkade passa på mina fötter köpte jag dem. Priset var 29 kronor och skorna var de första ordentliga skorna jag sett på årtal. För mig var de nödvändiga för jag ägde bara ett par slitna stövlar. Sådana här skor såg man inte till i Finland ännu. Affären hade alla möjliga livsmedel. På sommaren sålde kvinnan till och med glass ur den halvtrasiga frysanläggningen. Denna kvinna hade en nervsjukdom som gjorde att hon skakade ofta på huvudet. När ungdomarna kom och frågade henne om glass, så skakade hon bara på huvudet. – Affären var i alla fall uppskattad på området och i synnerhet på eftermiddagarna och mot veckosluten var handeln livlig.

Kosan mot Ekebyholm och kolportörsarbetet

Vårvinterns månader förflöt i arbetets tecken utan att man märkte det. Dagarna blev längre och solen sken och värmden nästan varje dag. Snön smälte bort och ljudet av bäckarna hördes både i

backarna och dalarna. Flyttfåglarna dök upp från södern och fyllde luften med sin sång. Våren hade kommit. Vad fint det hade varit om man hade fått tillbringa sommaren i Nyhyttans vackra landskap. Men skolorna stängde sina dörrar och ungdomarna sprang med glädje till sina sommarferier. Även skolåret vid Ekebyholm i Rimbo tog slut och jag fick skynda mig för att hinna till kolportörskursen som började där.

Ledsen och något nedstämd lämnade jag Nyhyttan, anstalten jag upplevt som ett hem, och tog kurs mot Ekebyholm och mot kommande okända äventyr.

Jag är tacksam för tiden jag fick tillbringa i skyddet av Nyhyttan. Liksom jag, var även de andra utlänningarna tacksamma, bland dem ett flertal av våra egna finska ungdomar som Nyhyttan under årens lopp hade erbjudit möjlighet att tjäna svenska kronor och samtidigt utveckla sina språkkunskaper i en vänlig adventistisk atmosfär.

KURORTERNA INFÖR STRÄNGA FÖRÄNDRINGAR I SAMHÄLLET

Salomo har sagt att allting har sin bestämda tid. Enligt E. G. Whites anvisningar började adventkyrkans skolverksamhet och medicinska missionsarbete under 1870-talet. Sjukvårdskliniker och mindre vårdanstalter växte upp till större kurorter och till och med till sjukhus. Kurortsverksamheten var framgångsrik i dryga hundra år. Detta betydde speciellt mycket för tillväxten i de lokala församlingarna och förstärkte församlingens verksamhet även ekonomiskt. Under de senaste decennierna har förändringarna i samhället varit så stora, att våra traditionella kurorter vars verksamhet kräver mycket personal, har blivit för dyra i drift för att kunna uppehållas. En av grundorsakerna till patientbristen på våra kurorter, åtminstone i Sverige, var, att landstinget inte längre remitterade sina patienter till vårdanstalter.

Nyhyttans verksamhet som skola och från 1932 som kurort året runt fortsatte efter 1947 i 50 ärofyllda år av utveckling och utbyggnad av fastigheter. Kurorten upplevde ett antal framgångsrika men också ekonomiskt svåra år, tills den liksom många andra av våra anstalter runt om i världen nådde slutet av sin resa.

TUNGA FÖRLUSTER I OLIKA LÄNDER

Under den långa tiden av adventkyrkans historia har dess medlemsantal ökat från några tusen till över 15 miljoner medlemmar i världen. Kyrkan har idag över etthundra universitet eller motsvarande läroverk samt verksamhet i de flesta av världens länder. Kyrkan har upplevt år av både framgång och förluster.

Redan under de första stegen i början av vår verksamhet år 1908 förlorade vi den största anstalten i kyrkans ägo, kurorten och sjukhuset Battle Creek i U.S.A. Anstalten kunde ta emot flera tusen patienter och som mest sysselsatte den 900 anställda. I samband med revolutionen i Kina år 1949 när kommunisterna tog över, förlorade vår församling där alla sina anstalter, till och med sina kyrkor och möteslokaler. Bland dem fanns det ungefär 15 vårdanstalter och sjukhus. Trots att våra medlemmar, speciellt under de första decennierna, fick lida för sin tro på många olika sätt och kunde samlas till möten i gemensamma utrymmen med andra kyrkosamfund bara då när de vågade, så tredubblades vårt medlemsantal under kommunismen i Kina.

I det islamtrogna Libyen förlorade vi alla våra vackra sjukhusbyggnader till staten år 1969 och församlingens verksamhet förbjöds i alla dess former. Även vårt sjukhus Empress Zauditu Memorial Hospital, som byggdes år 1970 nära Etiopiens huvudstad, togs ifrån församlingen.

Dessa nämnda anstalter är bara några exempel på de vårdanstalter, kurorter och sjukhus som vi har förlorat runt om i världen. Förlusterna har varit ekonomiskt tunga och de har med sina långtsträckande effekter försvagat församlingens verksamhet på många sätt. Men församlingen har ändå hållit ut. Vårt internationella samfund har till och med förstärkts efter provningarna.

EKONOMIN PÅ PROV ÄVEN I NYHYTTAN.

Alla dessa förluster i andra länder har drabbat även oss i de nordliga länderna, visserligen endast på grund av ekonomiska orsaker. Detta har den Svenska Adventkyrkans medlemmar och ledning upplevt väldigt tungt, speciellt när Nyhyttan nådde slutet av sin resa. Under decenniernas lopp har vi ändå fått erfa, att även de tunga förlusterna har Herren vänt till välsignelse. Nyhyttans verksamhet både som skola och kurort har betytt mycket för kyrkans utveckling både i Sverige och även utanför landets gränser, ända i Finland. Vi får inte glömma att vara tacksamma för personalens och ledningens enorma insatser för Nyhyttans bästa och framgång.

När de tidiga pionjärerna år 1908 höll ett möte i Battle Creek där de var tvungna att avstå från den största anstalten i kyrkans ägo måste det ha varit en tung upplevelse. Ändå, trots all sorg och allt missnöje, avslutades mötet med en lovsång. Kunde inte även den svenska församlingen, trots alla förluster, förena sig i den gamla sången som Otto Zachirsson sjöng sittande på backen ovanför hönshuset när det brann ner: ”Tack, min Gud, för vad som varit, tack för allt vad du beskär. Tack för tiderna som farit, tack för stund som inne är.”

VÄCKELSERÖRELSER I USA OCH VÄSTEUROPA – ANDLIG VÄCKELSE I SVERIGE

Inom kristenheten, som sjunkit till en formell och högkyrklig kristen lära, uppstod flera andliga rörelser i slutet av 1600-talet och sträckte sig ända till 1900-talet. Dessa rörelser poängterade betydelsen av omvändelse i det personliga troslivet. Väntan på Jesu snara återkomst framhölls senare i vissa rörelser. Det förekom även annan religiös verksamhet mer än vanligt.

Under en tidsperiod på över 200 år föddes sådana andliga rörelser såsom pietismen i Tyskland, metodismen och baptismen i England samt adventrörelsen och senare pingströrelsen i USA. Av de mindre rörelserna kan nämnas bland annat kväkarna i England och herrnhutarna i Tyskland. I flera länder uppstod det även mindre lokala väckelserörelser vars verksamhetsområden begränsades till endast vissa delar av landet.

Samfund som mer eller mindre kan räknas tillhöra den kristna kyrkans krets är mormonerna och Jehovas vittnen. Också den spiritistiska rörelsen fick då sin början i USA. I början verkade väckelserörelserna enbart i sina egna länder men spred sig snart till olika länder, även till Sverige.

ADVENTISMENS FÖRSTA DAGAR I SVERIGE

Både de kyrkliga och de fria väckelserörelserna fick fotfäste runt om i Sverige i slutet av 1800-talet. De stöddes speciellt av människorna på landsbygden. Många olika andliga samfund

bildades även på området kring Bergslagen. Till exempel Missionsförsamlingen, en kyrklig missionsförening, grundades i Järnboås år 1867. Baptisternas egentliga verksamhet på området började år 1884 och adventisterna grundade sin egen församling i Grythyttan redan år 1880.

Utmärkande för adventiserna har ända från början varit att dela ut litteratur via kolportörsarbete, inte bara i USA utan överallt i världen. I början skedde det genom att dela ut småskrifter.

Massor av utlänningar hade flyttat till USA från olika länder, även ifrån länder där det inte talades engelska. Bland invandrarna fanns en mängd svenskar som inte kunde engelska i början. Därför började vårt bokförlag i Battle Creek ge ut den svenskspråkiga tidningen Svensk Advent Härold. De svenskspråkiga som var intresserade av vårt budskap, började sända tidningen till sina släktingar och vänner i Sverige. Det budskap, som tidningen förmedlade fick ett önskat och välkomnat mottagande i deras gamla hemland. Man vädjade till bokförlaget om mera litteratur. Snart bildades det i olika delar av landet små grupper av människor som helgade sabbaten. De ville ha mera kunskap och även lärare, som kunde göra dem förtrogna med den nyfunna tron.

Det första personliga mötet mellan svenskarna och en adventistpastor skedde i Oslo, dåvarande Christiania, när John G. Matteson kom dit år 1878. Han konstaterade, att de svenskar, som bodde där var mer intresserade av adventisternas budskap än de lokala invånarna. Detta berodde på att svenskarna hade fått ta del av den litteratur som hade skickats till dem. Många av Sveriges invandrare i USA kom från avlägsna platser på landsbygden. På det sättet kom den litteratur som de sände till sina närmaste att spridas på landsbygden. De som var intresserade av det adventistiska budskapet fanns bland annat i Värmland, Västmanland, Uppland, Gästrikeland och på vissa skärgårdsområden.

På den tiden bodde det två svenska män i Oslo: skomakaren Jonas Pehrson Rosenqvist från Grythyttan och lantbrukaren Olaf Johnson från Åmot. De var så entusiastiska över adventisternas budskap, att när Matteson hade lärt dem det nödvändigaste i vår troslära, sände han dem till deras hemland för att predika och förkunna adventisternas budskap där. När Rosenqvist började sin verksamhet på området nära Grythyttan, hittade han där 20 personer vilka var redo att börja helga sabbaten. Året var 1880. När Matteson flera månader senare kom dit för att undervisa och ge mera kunskap om vår lära till den entusiastiska gruppen, kunde han grunda den första adventistförsamlingen i Sverige. Den 28.08.1880 anslöt sig 48 medlemmar till församlingen. Olaf Johnsons arbete var inte det heller resultatlöst. I februari 1882 döptes 9 personer till församlingen som resultat av hans insats på fältet. Strax efteråt vid ett annat dop i Långhamshyttan anslöt sig 11 medlemmar till församlingen. År 1893 byggdes den första adventkyrkan i Sverige i Grythyttan.

Snart började adventrörelsen utbreda sig över hela landet. Nya grupper dök upp i Dalarna, Striberg, Småland och till och med i Stockholm med skärgården. I början fanns adventrörelsens viktigaste orter på de nordliga skogsområdena i Noraskog. Under dessa år fanns det förhållandevis flera små adventistförsamlingar i Sverige än i andra länder i Europa.

EGEN SKOLA TILL NYHYTTAN MED HJÄLP AV STORA OFFER

Adventisterna har ända från de tidigaste åren av sin verksamhet framhållit betydelsen av utbildning och fostran, rena levnadsvanor och hälsovårdsarbete förutom att evangelium skall förkunnas och litteratur spridas. Den första skolan som adventisterna grundade började sin

verksamhet i Battle Creek i Michigan redan år 1872. Då fanns det endast drygt 5500 adventister i hela världen och största delen av dem i USA. Adventisterna började med sitt medicinska arbete i Battle Creek bara några år efter det att kyrkan hade startat sin verksamhet.

När antalet av svenska adventister ännu kunde räknas i hundratal, började de ansvariga för arbetet tillsammans med entusiastiska medlemmar planera att grunda en egen skola, helst på en plats som var tätast bebodd av våra medlemmar i Sverige. Man diskuterade också redan om att skaffa en kurort eller något liknande. För skolans del beslutade man till sist att köpa Nyhyttans gård år 1897. Egendomen köptes av Israel Israelsson den 10 november 1897 för 22.500 kronor. Köpet påverkades också säkert av att Israelssons hustru var medlem i adventsförsamlingen. Gården var jättefin, stor och vacker med sitt växlande landskap och läget passade perfekt. Att köpa egendomen - den största investeringen dittills - var ett stort offer för församlingen som hade under 700 medlemmar. Affären fick laga kraft offentligt år 1898. Under samma år, alltså bara 16 år efter det att den första skolan startade i USA, började den svenska skolan i Nyhyttan sin verksamhet. Man började först med ett kortare läsår, senare fortsatte man enligt samma praktik som i de andra adventistskolorna.

Redan år 1905 startades kurortsverksamhet i Nyhyttan. När skolan var stängd under feriemånaderna förvandlades Nyhyttan till kurort. Detta pågick ända fram till år 1932. Då kunde adventisterna i Sverige skaffa sig den centrala delen av herrgården Ekebyholm i Rimbo. Detta gods ägdes tidigare av slakten Horn. Till egendomen hör stora landområden. När skolan flyttades till Ekebyholm blev Nyhyttan en året runt -kurort.

SVÅRIGHETER MED SABBATEN OCH UTVANDRING

Efter de gynnsamma åren följde en lugnare period i Sveriges adventsförsamlingar då ökningen av medlemsantalet blev långsammare. Alldeles i början av verksamheten var en stor del av medlemmarna från landsbygden eller så var de egna företagare, som utövade sina yrken. För dem orsakade sabbatsfirandet inget problem. Däremot arbetade många vid fabriker och var anställda av andra och detta orsakade dem stora problem med sabbaten. Många var tvungna att lämna sina arbeten. Även den svenska folkkyrkan hade en negativ inställning till adventismen. Därför flyttade många av våra medlemmar till USA där situationen var lättare.

ARBETET EXPANDERAR

Under årens och decenniernas gång växte medlemsantalet och arbetet bredde ut sig över hela landet. Det byggdes kyrkor och grundades nya anstalter vars påverkan märktes även långt utanför den egna församlingen. Även missionsarbetet som riktades till u-länderna var effektivt. Hundratal svenska adventister deltog på ett eller annat sätt i missionsarbetet runt om i hela världen. Ett speciellt mål under flera årtionden var Etiopien, som församlingen gjorde stora offer för, även ekonomiskt. Ledningen för vår internationella kyrka har från Sverige fått erfarna ledare som gjort en värdefull insats för att föra vidare arbetet på sina egna arbetsfält. Speciellt anmärkningsvärd har kyrkans verksamhet varit tillsammans med svenska statens u-landshjälp i skol- och sjukhusprojekt där våra egna medlemmar varit med som arbetare och ansvariga för projektet. Medlemmarnas insamling av pengar för att stödja missionsarbetet bör också nämnas.

HOPPET OM EN BÄTTRE FRAMTID BESTÅR

I dag är levnadsstandarden hög i Sverige. Till skillnad från de flesta andra länderna i Europa har Sverige under de sista 200 åren lyckats undvika krig. Livet har varit ekonomiskt tryggt. Man har kallat Sverige för ett folkhem dit mängder av flyktingar har sökt sig i hopp om ett bättre och tryggare liv. Sverige har tagit emot människor från hela världen. Den yttre trygghetskänslan och den ökande levnadsstandarden har tillsammans med samhällets trender minskat tron på kristendomen och i stället lyft fram betydelsen av de materialistiska värdena. En sådan här utveckling råder i Västeuropa och inte är läget bättre heller i Sverige. Därför får prästerna predika för allt fåtaligare lyssnarskaror även i de största kyrkorna. Detta tillstånd återspeglas även i adventförsamlingens verksamhet. Det är svårt att få utomstående åhörare. Man har även erfarit ekonomiska förluster. Trots de svåra tiderna har adventrörelsen varit trogen det budskap vi har fått och fortlever i hoppet om en bättre framtid.

Meningen med denna korta skrivelse har varit att beskriva Nyhyttans historia och hur adventrörelsen kom till Sverige samt dess betydelse för Nyhyttans historia. Vi tackar varmt adventkyrkan i Sverige för dess insats i att sprida budskapet till Finland och för den hjälp som vi under årens lopp fått i så många olika former av våra svenska medlemmar. Vi önskar vår svenska brödrarförsamling framgång och riklig välsignelse

GAMLA BYGGNADER VID NYHYTTANS BADSANATORIUM

Ungefär 1912 fick Nyhyttan ett nytt skolhus som från och med 1947 kallades för kapellbyggnaden. Förutom kapellet, fanns där också en liten och en stor salong samt några gästrum i övre våningen.



I byggnaden ovan fanns år 1947 matsalen till vänster och köket till höger. I övre våningen fanns gästrum samt i vardera gaveln rum för personalen.



Lilla flygelbyggnaden med gästrum.



Kontorsbyggnaden där också läkarmottagningen fanns. I övre våningen bodde Nyhyttans kamrer.



Nyhyttans nya badhusbyggnad blev färdig år 1933.



Den nya huvudbyggnaden från 1960-talet med kontorslokaler, läkarmottagning, badavdelningar, ny köksavdelning, gästrum med mera.



Nyhyttans adventkyrka. Den invigdes 27.2.1961.



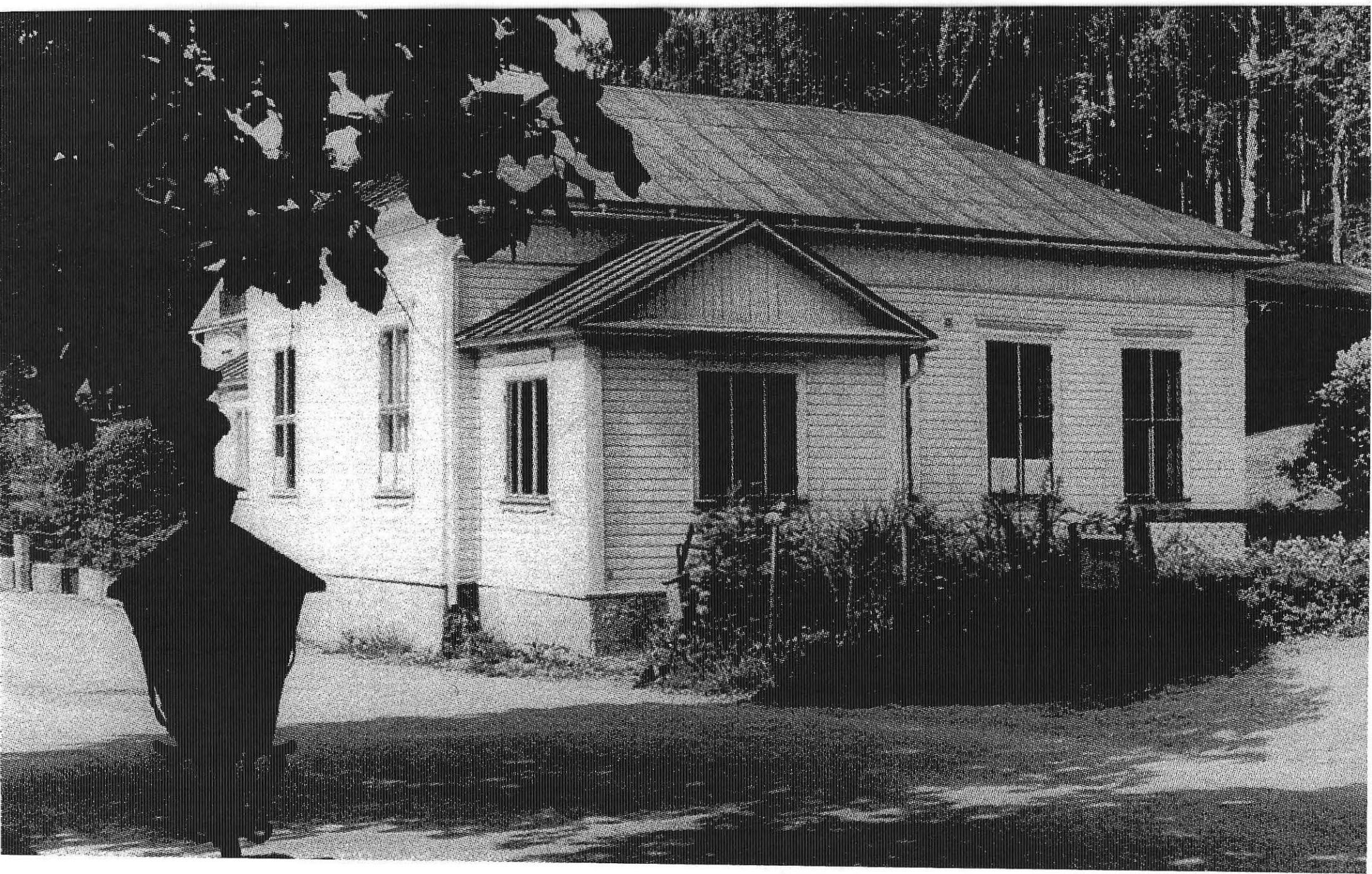
Nyhyttans bybutik på 1940-talet.



Bergströmsvillan. År 1947 omfattade den kaplanens bostad samt gästrum. Nu ägs villan av en privatfamilj.



Huset som bröderna Andersson ägde och bodde i. Under högsäsongen hyrde sanatoriet rum i övre våningen för sina gäster.



GRYTHYTTANS KAPELL



Den siste bergsmannen på Nyhyttan nr 2, Israel Israelsson (1828—1900) och hans maka Carolina (1836—1913), från vilka Adventist-samfundet 1898 köpte egendomen för att där upprätta en skola.



Karl och Maria Mattsson, skolans föreståndare och föreståndarinna 1909—1921 resp. 1911—1917.



*Hanna Miettinen-Gidlund,
lärare vid skolan
1913—17.*

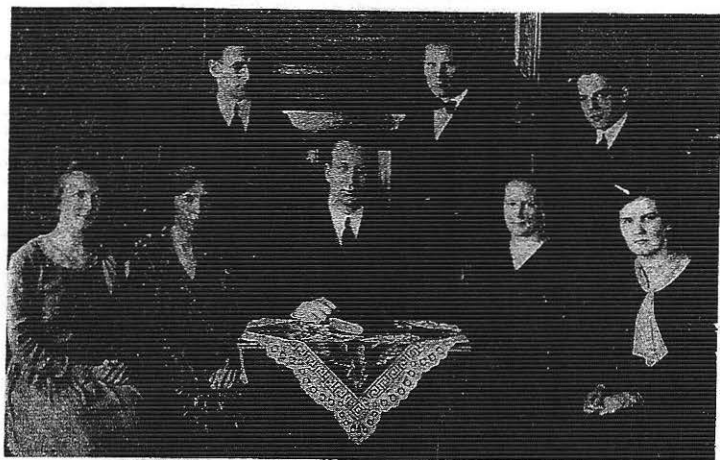


*Ole Nelson,
skolans bibellärare
1909—1913.*



Personalen vid badanstalten 1911. Längst till höger står badanstaltens »klockarfar» under många år, Emil Lind, bördig från Grythyttan. Bredvid honom sitter rättaren Josef Johansson. Vidare ses till höger trädgårdsmästare Karl Henriksson, badmästare Anton Hansen och längst till vänster Gideon Gustavsson. Bland den kvinnliga personalen märkes föreståndarinnan Axia Danielsson, Maria Karlsson, Lydia Hansson, Anna Holmqvist och Ebba Rautelin.

Bild ur R. Blomdahls bok Nyhyttan



Skolans sista lärarkollegium, läsåret 1931—1932. Från vänster: Ingrid Albiner, Alida och Adolf Blomstedt, Ellis R. Colson, Ruben W. Engström, Clara Anderson, Gustav Adolf Linde, Helga Helenius. På bilden saknas Maria Vogel.



*Maria Johanson-Vogel
lärare 1914—21, 1929—30, 1931—32*



*Anna Magnusson,
kökschef 1921—28*



*Emma Gustafsson,
lärare vid skolan 1917—1922*



*Oscar Angervo,
lärare vid skolan 1919—1921*

INNEHÅLL

Förord	1
På väg till Stockholm	2
Varornas underland	2
Kosan mot Järnboås	3
Som servitör på kurorten	3
Appelsinförsändelse till Toivonlinna	3
Bekantskap med vårdanstalten och personalen	4
Eget armbandsur	4
Värpning med hjälp av hornmusik	5
Arbetare från läkare till bagare	5
Järnhaltigt källvatten	6
Egen dagligvaruhandel	6
Kosan mot Ekebyholm och kolportörsarbetet	6
Kurorterna inför stränga förändringar i samhället	7
Tunga förluster i olika länder	7
Ekonomi på prov även i Nyhyttan	8
Väckelserörelser i USA och Västeuropa	
- andlig väckelse i Sverige	8
Adventismens första dagar i Sverige	8
Egen skola till Nyhyttan med hjälp av stora offer	9
Svårigheter med sabbaten och utvandring	10
Arbetet expanderar	10
Hoppet om en bättre framtid består	11

KÄLLMATERIAL

Rune Blomdahl: Från bergmansgård till kurort – Nyhyttan
Seventh-Day Adventist Encyclopedia, Vol. 10
Review and Herald Publishing Assn. Washington 1976 – Sweden
Personliga intervjuer: John Käller m.fl.
Egna minnesbilder från år 1947

BILDMATERIAL

Alla färgbilder är från mitt eget bildarkiv och tagna sommaren 2008
Alla svart-vita bilder, utom bilden på Grythyttans kapell, är ur
FM Rune Blomdahls bok – Nyhyttan

Ett varmt tack till Rune Blomdahl, min historielärare vid Ekebyholm.
Tack vare hans entusiasm blev historia det viktigaste intresset för mig.

SERVITÖRER PÅ VÅREN 1947



Kristina Andersson



Bjarné Nordnes



Tauno Kärkkäinen